

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора, професорки кафедри економіки, менеджменту та адміністрування Херсонського державного університету

Тюхтенко Наталії Анатоліївни

на дисертаційну роботу Канащ Олесі Єгорівни на тему:

«Економіко-організаційне забезпечення розвитку дуальної форми набуття фахових компетенцій у системі вищої освіти»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктор філософії

за спеціальністю 051 – «Економіка»,

галузь знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки»

Спираючись на результати ознайомлення з текстом дисертації, публікаціями, апробаційними матеріалами, у яких висвітлені результати дослідження, виконаного Канащ Олесею Єгорівною, та впровадження їх в практику, офіційним опонентом сформульовано висновки, щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, достовірності та наукової новизни представленої роботи, повноти відображення зроблених напрацювань у вітчизняних та закордонних фахових виданнях, а також визначено загальну оцінку проведеного дослідження.

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими планами.

Діяльність організацій на висококонкурентних ринках, утримання позицій, що завойовані, високого рівня споживчого попиту й фінансових результатів бізнесу, можливі за умов підтримки відповідної якості товарів та послуг. Дістатися цієї мети, однаково бажаної як для організації, так і кожного працівника, можливо лише на основі раціонального комбінування усіх чинників виробництва, його економічних ресурсів.

Відповідне завдання завжди поставало перед господарюючими суб'єктами, але особливого значення це набувало в переломні епохи

технологічних змін, які набували назви «промислова революція». Не стала винятком й та, що відбувається на наших очах – четверта (Індустрія 4.0). Вона як ніколи раніше актуалізувала роль людського чинника у відтворювальних процесах, який, в тому числі, здатен посприяти з кіберфізичними системами, що дедалі більше заповнюють світ.

Людський ресурс сьогодні не випадково розглядається як інтелектуальний капітал, представлений сукупністю унікальних знань та вмінь, що формують сучасні компетенції працівників організацій або самозайнятих особистостей. Формування та підтримання інтелектуального капіталу в актуальному стані – одна з найважливіших задач вищої школи. Поряд з проведенням наукових досліджень персонал ЗВО зобов'язаний: по-перше, запропонувати ринку освітніх послуг відповідні освітньо-професійні та освітньо-наукові програми; по-друге, відшукати найкращі форми набуття фахових компетенцій, прийнятні усім, хто в них зацікавлений. З огляду на поточну ситуацію в країні, яка склалася в освітній сфері внаслідок пандемічних процесів, військової агресії тощо, обґрунтування ефективних технологій здобуття освіти з урахуванням попиту виробничого середовища, набувають особливої актуальності.

Тож представлено до опанування дослідження Канаш Олесі Єгорівни на тему «Економіко-організаційне забезпечення розвитку дуальної форми набуття фахових компетенцій у системі вищої освіти», яке присвячене обґрунтуванню теоретико-методичних засад створення економічних передумов та оцінювання економічних наслідків запровадження дуальних форм набуття фахових компетенцій у системі вищої освіти України та впровадженню відповідних рекомендацій у практичну діяльність, є важливо необхідним і актуальним в умовах сучасних викликів. Про це свідчать також чисельні впровадження науково-дослідних напрацювань автора та зв'язок дослідження з планами Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації, їх достовірність

Обґрунтованість наукових положень, сформульованих в дисертації, спирається на логічній побудові дослідження на основі системного підходу до розв'язання поставлених задач, що впливають з його мети. Наукові положення, висновки та рекомендації авторки є достатньо обґрунтованими, впливають зі всебічного аналізу явищ та процесів, що досліджуються на основі глибокого опрацювання публікацій вітчизняних і закордонних фахівців з обраної проблематики, слухним застосуванням перевіреного загальнонаукового та спеціального дослідницького інструментарію. Серед методів дослідження використано наступні: узагальнень та систематизації, історико-економічний, дедукції та індукції, структурно-функціональний, порівняльного аналізу, спостереження, теорії нечітких множин тощо.

Обґрунтованість наукових положень доведена аналізом суттєвої кількості наукових праць вітчизняних та закордонних учених, законодавчих та нормативних актів, статистичних баз (European Statistical, Державної служби статистики України та закладів вищої освіти, аналітичних матеріалів, розміщених у мережі Інтернет, а також дані, отримані автором за результатами власноруч здійсненої аналітики та розрахунків (загальна кількість – 181, більшість з яких – іноземними мовами).

Висновки та рекомендації, які містить рукопис дисертації, є достовірними, повною мірою відповідають поставленим завданням та змісту, підтверджуються довідками про впровадження отриманих результатів в практику й освітній процес.

Основні наукові результати та новизна наукових висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова новизна дослідження повного мірою відображена у змісті дисертаційного дослідження та підтверджена ґрунтовними висновками здобувачки. Особливої уваги заслуговують наступні теоретичні положення та висновки. *Удосконалені:*

по-перше, теоретико-методологічні підходи про важливості зростання ролі інтелектуального капіталу в економіці, що ґрунтується на знаннях. Запропоноване авторське бачення сутності фізичного та морального зношування інтелектуального капіталу й визначено засоби протидії йому. Сформульовані висновки відкривають перспективи для замовників, надавачів та отримувачів освітніх послуг в частині визначення стратегій поведінки на сегментах ринку праці та здобування фахових компетенцій;

по-друге, методичні положення стосовно визначення місії вищої освіти як об'єднавчої компоненти ланцюга створення та підвищення вартості інтелектуального капіталу. Обґрунтовано аргументи на підтвердження гіпотези про унікальну роль ЗВО у забезпеченні конкурентної спроможності бізнесу та потребу їх щільної співпраці;

по-третє, дефініції «інтелектуальний капітал», «дуальна освіта», які позбавлені ознак відстороненості від реальності, акцентовані на трансформаціях органічної будови капіталу та, як наслідок, економічних відносин між замовниками, надавачами та отримувачами освітніх послуг;

по-четверте, аналіз тенденцій розвитку вищої освіти в Україні. Разом з окресленням загроз та ризиків, які постають перед нею внаслідок інституціональної невизначеності та часом непослідовного менеджменту ЗВО, зроблено висновок про накопичення останніми досвіду використання на практиці дуальних форм набуття фахових компетенцій у замовників освітніх послуг. Наявність зазначеного дає можливість здійснення оптимістичних прогнозів розвитку вітчизняної вищої освіти за умов докладання конструктивних колективних зусиль усіма зацікавленими сторонами;

по-п'яте, еволюційний контекст витоків дуальної освіти в зарубіжних країнах, де відбувається бурхливе застосування цифрових технологій. Засвідчено, що дуальна освіта поширюється та розвивається природним шляхом, у відповідності до теорії економічних циклів обумовлює зростання попиту на інтелектуальний капітал з позитивними наслідками для піднесення кон'юнктури ринку освітніх послуг. Виявлена трирівнева ієрархія дуальної

освіти в ЄС складає підґрунтя для прийняття рішень, що позбавляють освітні організації ризиків та загроз, характерних для вітчизняної практики.

Набули подальшого розвитку:

- науково-методичні засади імплементації дуальних форм здобуття вищої освіти та апгрейду фахових компетенцій. На цій основі розроблено дорожню карту імплементації дуальної форми навчання – плану дій, що визначає ціль та основні етапи, які треба пройти на шляху до неї. Унікальність дорожньої карти полягає в тому, що на будь-якому етапі враховане бачення кожної із зацікавлених сторін щодо власного майбутнього внаслідок застосування дуальних форм набуття знань та вмінь;

- обґрунтування характеру взаємин між суб'єктами, які беруть участь у реалізації дуальних освітніх програм. Побудовано концептуальну модель гармонізації економічних відносин в тріаді «замовник-надавач-отримувачі» освітніх послуг, що в свою чергу, використано для економіко-правового впорядкування партнерства між фізичними та юридичними особами, що залежать від функціонування ЗВО або спроможні в той чи інший спосіб впливати на академічну діяльність заради отримання відповідних вигод;

- концепція реінжинірингу освітнього процесу в закладах вищої освіти з використанням блочно-модульної технології. Вона надає можливість впорядкувати стратегії обрання абітурієнтами форм набуття фахових компетенцій та налагоджувати за кожною з них взаємовигідні економічні відносини між усіма суб'єктами, залученими до системи організаційних й дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти;

- методичні засади, способи та прийоми кількісного оцінювання економічних наслідків та переваг дуальних форм набуття фахових компетенцій. Запропоновано інструментарій, який озброює стейкхолдерів розумінням можливостей свідомого вкладання ресурсів в збагачення інтелектуального капіталу.

Практичне значення та впровадження результатів дослідження

Важливе практичне значення дисертаційної роботи О.Є. Канаш полягає у тому, що отримані результати реалізувалися при застосуванні концепції дуального здобуття фахових компетенцій у вітчизняних закладах вищої освіти. Теоретичні положення, рекомендації та висновки, доведені до рівня практичних рекомендацій, які можуть бути використані ЗВО, їх бізнес-партнерами при створенні стратегічних альянсів у межах дуальних освітньо-професійних програм.

Найважливіші з практичних рекомендацій впроваджено низкою підприємств. Зокрема: Товариством з обмеженою відповідальністю ТОВ «СІ-Джоб Миколаїв» (довідка № 2315/S від 14.07.2023 р.), ТОВ «Марін Дизайн Інжиніринг Миколаїв» (довідка № 1-2023 від 09.01.2023 р.), ТОВ «ХПК ТРЕЙД» (довідка № 075 від 07.08.2023 р.), ТОВ «УНІВЕРСАЛ ГРУП» (довідка № 003 від 08.08.2023 р.), ТОВ «ЮСТ ПРЕМІУМ» (довідка № 28 від 11.08.2023 р.). Не обійшли їх увагою й органи управління миколаївською міською територіальною громадою (довідка № 0604/01-001 від 06.04.2023 р.).

Крім того, отримані напрацювання використовуються у освітньому процесі факультету економіки моря Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова МОНУ (довідка № 69-02/4970 від 05.03.2023 р.), при викладанні курсів «Організація бізнесу та бізнес-планування», «Економіка підприємства», «Стратегія підприємства», проведенні практик, керівництві навчально-науковими дослідженнями здобувачами освітніх рівнів «бакалавр» і «магістр».

Повнота висвітлення основних результатів в опублікованих працях

Результати виконаного дослідження знайшли відображення у 32 публікаціях, оприлюднених до захисту. Серед них: дві колективні монографії, 11 статей, з яких 10 – у наукових фахових виданнях, що перебувають у міжнародних наукометричних базах, одна з них – у закордонному журналі, який індексується в наукометричній базі Scopus; 19 апробаційних публікацій – в матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-

практичних конференцій. Загальний обсяг – 11,4 друкованих аркуші, 10,4 з яких належать особисто здобувачці.

Наукові студії, про які йдеться, за кількістю, рівнем наукових видань всебічно й повно відбивають зміст дисертації та збігаються з вимогами «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, щодо кількості публікацій, відповідності опублікованих результатів тим, що містяться у дисертації, апробації її основних положень. З наукових праць, які надруковані у співпраці з колегами, використані ідеї, положення та результати, які є особистим здобутком здобувачки.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Рукопис дисертації, власне, та наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не містять порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Канаши Олеси Єгорівни, яка виконана на достатньо високому науковому рівні, слід висловити деякі зауваження, які належать до категорії дискусійних питань та побажань:

1. В роботі не знайшли відображення останні погляди науковців на розвиток продуктивних сил в контексті п'ятої промислової революції з урахуванням освітньої складової. Йдеться про черговий етап революційних змін, які відбуваються у системі продуктивних сил та відомі під назвою «Індустрія 5.0.». Технічні та технологічні зміни прискорюються – це потребує економічної та соціальної оцінки їх наслідків, зокрема щодо освітньої сфери, яка об'єктивно повинна мати випереджаючий характер.

2. Вважаємо дискусійним питання безоглядного наслідування досвіду провідних, економічно розвинених країн, у яких вища освіта набула ознак

масової. Річ в тому, що в Україні інтелектуальні цифрові бізнеси розвиваються досить повільно, а це означає, що прагнення забезпечити ті, що залишаються поза їх колом аж занадто компетентним персоналом призводить до розбалансування ринку праці. Попит не встигає за пропозицією. Її надлишок спричиняє тиск на Фонд зайнятості та викликає радикальні рішення з боку державних органів управління освітньою сферою. Це своєю чергою створює додаткові ризики для ЗВО.

3. Складно не погодитись з твердженням про важливість створення інституційного підґрунтя для поширення та розвитку дуальних форм набуття вищої освіти (стор. 70-72). Разом з тим, цей аспект дослідження видається настільки важливим, що його було б доцільно розкрити більш глибоко, акцентуючи увагу на соціально-економічних засадах дуальної форми здобуття освіти, що у повоєнному відновленні України буде мати важливого значення.

4. У представленій дисертаційній роботі здобувачка використовує різні назви для визначення об'єкта дослідження: «дуальні форми набуття фахових компетенцій (стор. 1), форми дуального здобуття вищої освіти (рис. 2.3, стор. 98), дуальна освіта (стор. 112). Судячи з результатів аналізу змісту контенту, йдеться про синонімічні дефініції. При цьому досягнення певної уніфікації визначень надало б роботі ще більшої довершеності.

5. Вочевидь, дорожня карта імплементації дуальної форми навчання у закладах вищої освіти (рис. 2.8., стор. 128-129) мала б зазнати певних корегувань з огляду на плани уряду скасувати в Україні заочну та вечірню форми навчання (zareestrovaniy u Verkhovniy Radi zakonoproekt № 10092).

6. Дисертація містить слушний аналіз з приводу наслідків запровадження дуальних форм набуття фахових компетенцій для покращення макроекономічних показників розвитку економіки країни (стор. 203-204). Було б доцільно представити розрахунки (приклад), спираючись на інформації з кейса, що ілюструють економічні результати для усіх стейкхолдерів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Канаши Олеси Єгорівни на тему «Економіко-організаційне забезпечення розвитку дуальної форми набуття фахових компетенцій у системі вищої освіти» є самостійно виконаною, завершеною працею, якій притаманні наукова новизна та практичне значення. Її актуальність та обґрунтованість – поза сумнівами. Зміст рукопису цілком відповідає визначеній меті. Завдання, які з неї випливають, вирішено з застосуванням слушних методів наукового дослідження. Наукові положення роботи, зокрема аргументовані висновки та рекомендації, всебічно висвітлені в опублікованих матеріалах та належать авторці особисто.

Робота відповідає спеціальності 051 «Економіка» та вимогам, щодо оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р., та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Авторка дисертаційної роботи – Канаши Олеся Єгорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 051 – «Економіка».

Доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
професорка кафедри економіки,
менеджменту та адміністрування
Херсонського державного університету

Тюхтенко Н.А.

